

SZKOŁA

ORGAN STOWARZYSZENIA CHRZEŚCIJAŃSKO - NARODOWEGO
NAUCZYCIELSTWA SZKÓŁ Powszechnych.

MIESIĘCZNIK

POŚWIĘCONY SPRAWOM WYCHOWANIA W OGÓLNOŚCI,
A W SZCZEGÓLNOŚCI SZKOLNICTWU Powszechnemu.

Redaguje: **Michał Siciński** ze współdziałaniem Komitetu redakcyjnego.

Redaktor odpowiedzialny: **Ludwika Rogowska**.

Adres Redakcji i Administr. Warszawa, Senatorska 19. Konto P.K.O. 10.185.

Ustawa o ustroju szkolnictwa.

(Projekt ministra St. Grabskiego wniesiony do Sejmu dn. 3 listopada 1925 r.)

Art. 1. Ustrój szkolnictwa dąży do zapewnienia wszystkim obywatelom możliwie najwyższego poziomu wychowania i wykształcenia oraz do przygotowania ich do takiej zawodowej pracy, jaka odpowiada ich zainteresowaniom i uzdolnieniom.

Wewnętrzna organizacja szkół różnych stopni i rodzajów, wymienionych w art. 2 i wzajemne ustosunkowanie tych szkół opiera się na zasadzie jednolitości systemu szkolnictwa.

Art. 2. Ustrój szkolnictwa obejmuje następujące zakłady wychowawcze i szkoły:

- I — ochronki,
- II — szkoły powszechne,
- III — a) szkoły i kursy doksztalcające oraz szkoły i kursy dla dorosłych,
b) kursy zawodowe,
c) niższe szkoły zawodowe,
d) licea ogólnokształcające i zawodowe,
e) gimnazja ogólnokształcające i zawodowe,
f) zakłady kształcenia nauczycieli.
- IV — szkoły akademickie i inne szkoły wyższe.

Wychowanie dzieci anormalnych odbywa się w zakładach i szkołach specjalnych.

Art. 3. Wymienione w art. 2 zakłady wychowawcze i szkoły są państwowe, samorządowe i prywatne.

Państwowym zakładem wychowawczym lub państwową szkołą jest zakład lub szkoła, utrzymywana bądź przez Państwo,

bądź na mocy ustawy przez Państwo i samorząd terytorjalny lub gospodarczy.

Samorządowym zakładem wychowawczym lub samorządową szkołą jest zakład lub szkoła, utrzymywana przez samorząd terytorjalny lub gospodarczy.

Wszystkie pozostałe zakłady wychowawcze i szkoły są zakładami i szkołami prywatnymi.

Art. 4. Ochronki są przeznaczone dla dzieci, na które nie rozciągają się jeszcze przepisy o obowiązku szkolnym.

Art. 5. Nauka w zakresie szkoły powszechnej jest obowiązkowa i trwa zasadniczo lat siedem.

Szczegółowe przepisy o obowiązku szkolnym określi osobna ustawa o obowiązku szkolnym. Do czasu wydania tej ustawy mają zastosowanie dotychczasowe przepisy prawne.

Art. 6. Na pierwszy rok nauczania państwowej szkoły powszechnej są przyjmowane dzieci, które przed początkiem danego roku szkolnego ukończyły lat sześć.

Wyjątkowo mogą być przyjmowane na pierwszy rok nauczania dzieci młodsze, jednak pod warunkiem, że

- 1) są dostatecznie rozwinięte pod względem fizycznym i umysłowym, oraz
- 2) w dniu rozpoczęcia roku szkolnego mają conajmniej ukończonych pięć lat i osiem miesięcy.

Dla dzieci mieszkających zbyt daleko od szkoły i dla dzieci niedostatecznie rozwiniętych pod względem fizycznym i umysłowym — wskazany w ustępie pierwszym niniejszego artykułu termin przyjęcia na pierwszy rok nauczania może być przez właściwą władzę szkolną odroczone.

Na dalsze lata nauczania państwowej szkoły powszechnej przyjmuje się dzieci, o odpowiednią ilość lat starsze.

Art. 7. Wiek dzieci, przyjmowanych do nie państwowych szkół powszechnych, nie może być niższy niż wiek, wynikający z artykułu 6 dla odpowiednich lat nauczania w państwowych szkołach powszechnych.

Art. 8. Stopień organizacyjny państwowej szkoły powszechnej i związana z nim liczba nauczycieli zależą od liczby dzieci w sposób określony w ustawie o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 18 poz. 143 z r. 1922).

Z państwowych szkół powszechnych, znajdujących się w niezbyt wielkiej od siebie odległości, mogą być tworzone grupy

szkolne, które ułatwią dzieciom, uczęszczającym do szkół niżej zorganizowanych, ukończenie szkoły powszechnej możliwie najwyższego stopnia organizacyjnego.

Kierownik państwowej szkoły powszechnej najwyższej zorganizowanej będzie pełnił pedagogiczny nadzór nad innymi państwowymi szkołami powszechnymi danej grupy.

Art. 9. Młodzież, która uczyniła zadość obowiązkowi szkolnemu lub wyszła z wieku szkolnego, a nie kształci się w innych szkołach, wymienionych w art. 2, podlega do 18 roku życia obowiązkowi doksztalcania się w szkołach, względnie na kursach doksztalcających, dostosowanych do życia gospodarczego i warunków zarobkowych poszczególnych warstw ludności.

Szkoły i kursy doksztalcające ugruntowują i rozszerzają wykształcenie ogólne i obywatelskie, zdobyte w szkole powszechnej, oraz dają podstawę wykształcenia w zakresie tego zawodu, któremu poświęcają się ich wychowankowie.

Szczegółowe przepisy o obowiązku doksztalcania się określi osobna ustawa.

Art. 10. Organizację kursów dla dorosłych i kursów zawodowych określa rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz innych właściwych Ministrów w zakresie ich działania, w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 11. Niższe szkoły zawodowe są różnych rodzajów i o różnej liczbie lat nauczania.

Do pierwszej klasy niższej szkoły zawodowej przyjmuje się uczniów w wieku conajmniej 12 lat i 8 miesięcy pod względem fizycznym dostatecznie rozwiniętych do pobierania nauki w danym rodzaju szkoły.

Przyjęcie do pierwszej klasy niższej szkoły zawodowej państwowej lub samorządowej następuje na podstawie świadectwa ukończenia z pomyślnym wynikiem conajmniej pięciu oddziałów państwowej siedmioletniej szkoły powszechnej dwóch najwyższych stopni organizacyjnych. Kandydaci, nie mogący wykazać się takimi świadectwami, mogą być przyjmowani na podstawie egzaminu wstępnego.

Art. 12. Państwowe licea ogólnokształcące są sześcioletnie lub trzyletnie.

Liceum sześcioletnie składa się z dwóch stopni: z trzyletniego niższego i z trzyletniego wyższego.

Liceum trzyletnie obejmuje tylko stopień wyższy.

Stopień wyższy państwowego liceum ogólnokształcącego posiada z reguły dwa równoległe działy: humanistyczny i matematyczno-przyrodniczy.

Art. 13. Program stopnia niższego państwowego liceum ogólnokształcącego odpowiada programowi trzech najwyższych oddziałów państwowej siedmioletniej szkoły powszechnej najwyższego stopnia organizacyjnego.

Program stopnia wyższego państwowego liceum ogólnokształcącego opiera się na programie stopnia niższego państwowego liceum, względnie na programie państwowej siedmioletniej szkoły powszechnej najwyższego stopnia organizacyjnego.

Art. 14. Do pierwszej klasy stopnia niższego liceum przyjmuje się uczniów na podstawie egzaminu wstępnego w zakresie programu czterech oddziałów państwowej siedmioletniej szkoły powszechnej najwyższego stopnia organizacyjnego. Wiek tych uczniów musi wynosić conajmniej dziewięć lat i osiem miesięcy.

Do pierwszej klasy stopnia wyższego liceum przyjmuje się:

- a) uczniów, którzy ukończyli stopień niższy państwowego liceum,

- b) po sprawdzeniu kwalifikacji uczniów, którzy ukończyli państwową siedmioletnią szkołę powszechną najwyższego stopnia organizacyjnego.

- c) innych kandydatów na podstawie egzaminu wstępnego pod warunkiem, że ich wiek wynosi conajmniej 12 lat i 8 miesięcy.

Art. 15. Licea zawodowe są różnych rodzajów, jakoto: handlowe, budowlane, mechaniczne, drogowe, kolejowe, techniczne, chemiczne, włókiennicze, przemysłowe żeńskie, gospodarcze żeńskie i t. d. Nauka w liceach zawodowych trwa conajmniej dwa lata i może być w miarę potrzeby uzupełniana praktyką poszkolną.

Do pierwszej klasy liceum zawodowego przyjmuje się uczniów w wieku conajmniej 12 lat i 8 miesięcy pod względem fizycznym dostatecznie rozwiniętych do pobierania nauki w danym rodzaju szkoły.

Przyjęcie do pierwszej klasy liceum zawodowego następuje na podstawie świadectwa ukończenia z pomyślnym wynikiem siedmioletniej państwowej szkoły powszechnej najwyższego stopnia organizacyjnego lub ukończenia stopnia niższego państwowego liceum ogólnokształcącego. Kandydaci, nie mogący się wykazać takimi świadectwami, mogą być przyjmowani na podstawie egzaminów wstępnych.

Art. 16. Dla ułatwienia przejścia do stopnia wyższego państwowego liceum ogólnokształcącego lub zawodowego dzieciom, które ukończyły państwowe szkoły powszechne stopni organizacyjnych niższych od wymienionego w art. 12, tworzy się w miarę potrzeby przy państwowych liceach roczne kursy przygotowawcze, których pomyślne ukończenie daje bezpośredni wstęp do klasy pierwszej stopnia wyższego państwowego liceum ogólnokształcącego lub zawodowego.

Uczniów na roczne kursy przygotowawcze przyjmuje się po złożeniu egzaminu wstępnego.

Art. 17. Szczegółowe przepisy prawne określą prawa, jakie będą przysługiwały w państwowej służbie cywilnej i przy odbywaniu powinności wojskowej uczniom, którzy po ukończeniu pełnego liceum państwowego, ogólnokształcącego lub zawodowego zdadzą egzamin końcowy.

Art. 18. Państwowe gimnazja ogólnokształcące są dwuletnie. Program ich jest oparty na programie stopnia wyższego państwowego liceum ogólnokształcącego. Dzieli się one na wydziały: klasyczny, humanistyczny, matematyczno-przyrodniczy itd., z których każdy, nie tracąc charakteru ogólnokształcącego w wyższym stopniu niż liceum ogólnokształcące przygotowuje do naukowego myślenia w zakresie specjalnych działów wiedzy.

Art. 19. Gimnazja zawodowe są różnych rodzajów, jakoto: handlowe, agrotechniczne, elektrotechniczne, mechaniczne, sztuki zdobniczej, morskie i t. d. Nauka w gimnazjach zawodowych trwa conajmniej dwa lata i może być w razie potrzeby uzupełniona praktyką poszkolną.

Do pierwszej klasy gimnazjum zawodowego przyjmuje się młodzież w wieku conajmniej 15 lat i 8 miesięcy, pod względem fizycznym dostatecznie rozwiniętą do pobierania nauki w danym rodzaju szkoły. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, określi sposób stwierdzania i badania stanu fizycznego młodzieży, wymaganego do przyjęcia do tegoż gimnazjum. Przyjęcie do pierwszej klasy gimnazjum zawodowego następuje na podstawie świadectwa egzaminu końcowego po ukończeniu wyższego stopnia państwowego liceum ogólnokształcącego. Kandydaci, nie mogący wykazać się takim świadectwem, mogą być przyjmowani na podstawie złożenia egzaminu wstępnego.

Art. 20. Kształcenie wychowawczyń dla ochron odbywa się w seminarjach ochraniarskich, w których nauka trwa conajmniej

dwa lata, a program opiera się na programie państwowej siedmioletniej szkoły powszechnej najwyższego stopnia organizacyjnego.

Art. 21. Zakłady kształcenia nauczycieli szkół powszechnych są następujące:

a) seminarja nauczycielskie, w których nauka trwa conajmniej pięć lat, a program opiera się na programie państwowej siedmioletniej szkoły powszechnej najwyższego stopnia organizacyjnego.

b) gimnazja pedagogiczne, w których nauka trwa conajmniej dwa lata, a program opiera się na programie stopnia wyższego państwowego liceum ogólnokształcącego.

c) kursy pedagogiczne, w których nauka trwa conajmniej rok, a program opiera się na programie państwowego gimnazjum ogólnokształcącego.

d) kursy i zakłady dalszego kształcenia nauczycieli czynnych.

Art. 22. Drugi ustęp art. 13 oraz artykuł 15 mają analogiczne zastosowanie do seminarjów nauczycielskich.

Art. 23. Osobne przepisy określają sposób kształcenia nauczycieli szkół doksztalcających, niższych szkół zawodowych, liceów, gimnazjów i zakładów kształcenia nauczycieli.

Art. 24. Licea ogólnokształcące mogą być łączone w jeden zakład wychowawczy z liceami zawodowymi, oraz gimnazjami zawodowymi i pedagogicznymi.

Państwowe gimnazja ogólnokształcące są z reguły połączone w jeden zakład wychowawczy z państwowymi liceami ogólnokształcącymi.

Art. 25. Do szkół akademickich i innych państwowych szkół wyższych przyjmuje się młodzież, posiadającą świadectwa ukończenia państwowego gimnazjum ogólnokształcącego.

Szczegółowe przepisy określają, pod jakimi warunkami i do jakich szkół akademickich lub innych państwowych szkół wyższych dają prawo wstępu i świadectwa ukończenia innych szkół i zakładów niż państwowe gimnazja ogólnokształcące.

Art. 26. Osobne ustawy określają warunki, którym muszą czynić zadość szkoły samorządowe i prywatne.

Szkoły samorządowe i prywatne mogą uzyskiwać prawa szkół państwowych w sposób i pod warunkami, określonymi w osobnych przepisach.

Art. 27. Odpowiednio urządzonego systemu egzaminów pozwoli osobom, które zdobyły wykształcenie przy pomocy instytucji oświaty pozaszkolnej lub samouctwa, uzyskiwać w tych

wszystkich wypadkach, gdzie zdobycie tą drogą wykształcenia jest istotnie możliwe, takie kwalifikacje formalne i uprawnienia, jakie zapewnia ukończenie odpowiednich szkół państwowych.

Art. 28. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, oraz innym właściwym Ministrom każdemu w jego zakresie działania w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 29. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem Województwa Śląskiego. Terminy wejścia w życie poszczególnych postanowień tej ustawy określa rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, oraz innych właściwych Ministrów w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wydane na zasadzie niniejszej ustawy oraz na zasadzie szczegółowych ustaw, niniejszą ustawą przewidzianych, w miarę kolejności rozbudowy faktycznej ustalonego niniejszą ustawą systemu szkolnego.

TEOFIL SZCZERBA (Warszawa).

Sprawa kształcenia nauczycieli u obcych.

(Dokończenie).

5. DANJA.

Kształcenie nauczycieli szkół elementarnych odbywa się w seminarjach nauczycielskich, które z charakteru swego są bądź państwowe, bądź w przeważnej mierze prywatne. Zakłady prywatne kształcenia nauczycieli otrzymują znaczne zasiłki ze skarbu państwa. Rodzaj przygotowania przy egzaminie wstępnym pozostawia się do uwzględnienia pojedynczym seminarjom. Zasadniczo kandydaci na nauczycieli kończą pięcioletnią szkołę początkową, w której obowiązek szkolny zaczyna się od 7-go roku życia, następnie spędzają 4 lata w odpowiedniej szkole średniej, później przechodzą przez klasę szkoły realnej, zdając po jej ukończeniu przepisany egzamin.

Zwyczajnie seminarjum liczy 3 klasy i każde z nich jest zespolone ze szkołą ćwiczeń.

Kwestję dokształcania nauczycieli rozwiązują roczne kursy przy wyższej szkole nauczycielskiej w Kopenhadze tudzież tu i owdzie organizowane kursy wakacyjne.

Sprawa reformy ustroju szkolnego w Danji jak również związane z nią zagadnienie zmian w systemie kształcenia przyszłych sił nauczycielskich są dotychczas przedmiotem sporów między stronnictwami politycznymi.

6. HOLANDJA.

W liczbie instytucyj kształcenia jednostek nauczycielskich (opleidingsscholen-seminare) rozróżnia się tu: 1) właściwe seminarja, 2) szkoły normalne i 3) kursy szczególne lub wieczorowe szkół normalnych.

Szkoły przygotowawcze, a zatem preparandy (dwuletnie), najczęściej związane z seminarjami, istnieją gdziegdzie, przeważnie dla dzieci w wieku od 12 do 14 lat. Kursy seminarjów są kwartalne. Przyjęcie do seminarjum następuje drogą egzaminu w 14 roku życia i można do egzaminu przysposabiać się prywatnie. Właściwe Seminarja (Kwekscholen), dają zaokrąglone wykształcenie nauczycielskie. Prócz egzaminów fachowych uprawia się w nich studjum języków obcych, oraz naukę matematyki. Poza to wykształcenie praktyczne jest zwyczajnie udziałem tych Kwekscholen, rzadziej zaś można je osiągnąć w szkołach normalnych. Oba te typy zakładów są utrzymywane przez państwo i gminy — jako szkoły świeckie. Należą tu również szkoły szczególne (particuliere), dzielące się na katolickie, reformowane i „neutralne“. Internaty nie są organizowane. Uczniowie, nie mieszkający przy rodzicach, są umieszczani w pensjonatach po miastach. Państwo opłaca wychowankom pensjonaty, dając nadto im do rozporządzenia określoną sumę na wydatki niezbędne.

Kursy są przedsięwzięciem prywatnem, kierują zaś zwykle niemi rektorzy szkół początkowych. Uczniowie muszą przejść kurs szkoły początkowej, poczem następuje klasa przygotowawcza, z którą wiążą się dalsze cztery klasy. Przedmiotami obowiązkowymi są tu: arytmetyka i algebra, geometria, język holenderski, pedagogika, dzieje ojczyste, geografia, rysunki, przyroda żywa i martwa, kaligrafja, śpiew i gimnastyka. Do wolnego wyboru przeznaczają się: język niemiecki i francuski.

Egzamin we wszystkich trzech typach szkół składa się przed Komisją państwową. Do dyplomu dochodzą niejednokrotnie jednostki, które nie mają aspiracyj zostać nauczycielami. Dyplom służy często jako dowód pewnego stopnia wykształcenia ogólnego.

Wielu z pośród nauczycieli powiększa swoje dochody przez zdobywanie coraz wyższych egzaminów, które dają im w posia-

danie t. zw. „Akty“ zawodowe. Przygotowanie do tych egzaminów odbywa się na poszczególnych kursach albo też drogą samokształcenia. Jako jeden z większych sukcesów uchodzi t. zw. „hoofdaate“ (dyplom na nauczyciela głównego), który posiadaczowi daje nadwyżkę w dochodach w sumie 300 guldenów rocznie, ponadto ważne są „akty“ w niemieckim, francuskim i angielskim języku, w matematyce, przyrodzie, ogrodnictwie, gospodarstwie, buchalterji itp.

Uczelnie wyższe w Holandji nie dążą w swych planach naukowych do przysposobienia akademickiego nauczycieli wyłącznie, dają one kandydatom-pedagogom jedynie „akty“, jako dowody uzdolnień fachowych. Mogą to być ludzie, którzy nigdy nie praktykowali jako nauczyciele w żadnych szkołach. W Holandji nie istnieją też, jak np. w Niemczech, seminarja specjalne dla nauczycieli o wykształceniu uniwersyteckiem, ani też inne tego pokroju zakłady przygotowawcze. Wyjątek stanowią ci nauczyciele, którzy zdobyli w uniwersytecie stopień doktorski, uprawniający do nauczania w szkołach wyższych. Ten stan rzeczy ma jednak obecnie ulec zmianie, tak, że w przyszłości nauczyciele szkół wyższych muszą bez wyjątku uczęszczać na uniwersytet i tam zdawać egzaminy, uprawniające do różnych prac zawodowych.

7. FRANCJA.

W ustroju szkolnictwa powszechnego francuskiego rozróżnia się: szkoły elementarne, wyższe szkoły ludowe z internatem lub bez internatu i wreszcie kursy uzupełniające przy szkole elementarnej (cours complémentaires). Przy wyższych szkołach ludowych jakoteż przy kursach uzupełniających bywają organizowane oddziały przygotowawcze do Seminarjum (école normale). Program tych oddziałów, uzgodniony z wymaganiami seminarjów, umożliwia wstęp do nich bez uprzedniego egzaminu. O konieczności przejścia przez oddziały przygotowawcze stanowi artykuł 35 Dekretu Szkolnego z 18 stycznia 1887 r.

Pod koniec każdego roku szkolnego odbywa się konkurs na przyjęcie do seminarjum (école normale primaire). Konkurs ten rozpisuje się we wszystkich departamentach Francji i Algieru, poczem Ministerjum określa termin końcowy. Na wypadek, gdy ilość uczniów, stających do konkursu nie dopisze, może być powtórnie rozpisany konkurs w początkach października. Każdy kandydat musi się zobowiązać drogą podpisania deklaracji, że zostanie przez 10 lat w charakterze nauczyciela szkół publicznych.

Pod tekstem deklaracji podpisuje się również ojciec lub opiekun, zobowiązując się tem samym zwrócić kosztą wykształcenia, o ileby syn względnie wychowanek opuścił przed czasem szkołę, został z niej wydalony, albo nie dotrzymał warunku przesłuzenia dziesięciolecia w szkolnictwie. (Artykuł 87. Rozporządzenia z 18 stycznia 1887 r.). Zatwierdzone w art. 89. Rozporządzenia z dn. 18 stycznia 1887 r., normy egzaminu wstępnego do seminarjum uległy zmianom dzięki dalszym rozporządzeniom z 18 sierpnia 1920 r., 8 lipca 1921 r. i 17 lutego 1923 r.

Stający do konkursu musi mieć conajmniej 15 lat życia i nie może przekroczyć lat 19-tu. Szkoła obejmuje trzy klasy roczne. Wyjątkowo można skrócić kurs do lat dwóch i w tym wypadku wiek życia przy dopuszczeniu określa się o rok wyżej. Szkoły normalne jako właściwe seminarja mają równocześnie internat i eksternat, przyczem internat jest bezpłatny. Uczniowie-eksterniści otrzymują tytułem wyrównania stypendjum w wysokości kosztu, przewidzianego w pozycji budżetowej utrzymania ucznia w internacie. Egzaminy końcowe opierają się na programie wyższych szkół ludowych (Art. 119, Dekretu z 18 stycznia 1887, w ujęciu zmienionem Dekretem z 19 sierpnia 1920 r.).

Istnieją jeszcze dwie wyższe szkoły normalne, kształcące personel nauczycielski dla szkół normalnych i wyższych szkół powszechnych. Mają one też uczniów, pomieszczanych w internacie lub dochodzących. Uczęszczanie do tych szkół jest bezpłatne, lecz wstęp uzależnia się od wyników konkursu. Również udziela się stypendjów rocznych na pobyt zagranicą (Art. 90 — 97 Dekretu z 18 stycznia 1887 r.). Plan naukowy tych wyższych szkół ma na celu pogłębienie materiału programowego dla szkół normalnych. Szkoła obejmuje dwie klasy roczne, których organizacja, ujęta początkowo artykułami 106 — 126 wzmiankowanego dekretu, uległa następnie częściowym modyfikacjom przez rozporządzenia odnośne z d. 10 maja 1904 r. i 10 lipca 1916 r.

Okres wojny światowej wyjątkowo nie sprzyjał sprawie kształcenia nauczycieli we Francji. Jednakże od końca wojny dokłada się starań, by zagadnienie przygotowania nauczycieli postawić na poprzednim, wysokim stosunkowo poziomie. Stąd też narazie nie planuje się dalej idących zmian w systemie przedwojennym. Reforma ministra oświecenia, *Berarda*, rozciąga się jedynie na wyższe szkoły.

Według dekretu z d. 9 marca 1920 r., nauczycielki i nauczyciele pochodzenia alzackiego lub lotaryngskiego, posiadający

świadectwa maturalne seminarjum nauczycielskiego, mają prawo zgłaszania się do egzaminu, upoważniającego do nauczania w zakresie szkół początkowych.

Będący w posiadaniu dyplomów na nauczycieli szkół średnich, nauczyciele i nauczycielki rodem z Alzacji lub Lotaryngji, mogą zgłaszać się do egzaminów przepisanych na stanowiska inspektorów szkół powszechnych, jak również na stanowiska dyrektorów szkół normalnych czyli seminarjów w naszym rozumieniu. Dekret powyższy ma wygasnąć z dniem 1 stycznia 1935 r.

8. SZWAJCARJA.

Zasada kształcenia nauczycieli szkół początkowych realizuje się w Szwajcarii w dwu kierunkach: 1) przez seminarjum, 2) przez szkołę średnią i uniwersytet.

Chcący dobić się stanowiska nauczyciela szkół początkowych, musi przede wszystkim uzyskać patent, który wydaje kantonalna dyrekcja wychowania. Kto chce osiąść patent nauczyciela szkoły sekundarnej, wchodzącej w zakres szkolnictwa powszechnego, jako typ wyższy, musi poddać się szczególnemu egzaminowi i przy tej sposobności wykazać się również conajmniej dwuletnią praktyką w szkolnictwie początkowym (prymarnem), nadto w wypadkach poszczególnych przedłożyć świadectwo maturalne w ogólności zaś patent na nauczyciela szkół początkowych dotyczącego kantonu i ewentualnie dowód studjów akademickich w zakresie czterech semestrów. Kandydaci, mający za sobą wykształcenie gimnazjalne, muszą przedstawić świadectwo dojrzałości, oraz dowód dwuletnich studjów uniwersyteckich z klauzulą „Szkoły zawodowej nauczycielskiej“.

Państwowe seminarja nauczycielskie istnieją w kantonach: Zurych, Berno, Lucerna, Szwyc, St. Gallen, Fryburg, Aargau, Thurgau, Tessin, Waadt, Wallis, Neuenburg. W dwu ostatnich kantonach są one trzystopniowe, w pozostałych czterostopniowe. Wszędzie opierają się seminarja na szkole sekundarnej, jedynie w Waadt i w Wallis wiążą się bezpośrednio ze stopniem szkoły prymarnej.

Programy naukowe seminarjów nauczycielskich wykazują wprawdzie w szczegółach pewne odchylenia czy różnice, naogół wszakże są między sobą zgodne. Są one w miarę możliwości zrównane i dostosowane do programów szkoły średniej i stąd też świadectwo ukończenia seminarjum (patent na nauczyciela prymarnego) w Zurychu, Bernie i Genewie uprawnia tak samo do

studjów na fakultecie filozoficznym jak i świadectwo maturalne szkół średnich.

Przy szkołach średnich „kantonalnych“ w Solothurn, Bazyleji (wyższa szkoła dla dziewcząt), w Szafuzie, Graubünden, Genewie i w La Chaux de Fonds spotyka się t. zw. *Sekcje pedagogiczne*. Stanowią one pewne odgałęzienia szkół średnich, a programy ich, zmodyfikowane ze względu na przyszłe cele zawodowe kandydatów, są analogiczne z programem szkół realnych. Po złożeniu egzaminu końcowego uzyskuje się dyplom, który daje prawo do osiągnięcia stanowiska nauczyciela początkowego, a równocześnie służy jako świadectwo dojrzałości.

Podczas gdy Sekcje pedagogiczne przy szkołach średnich reprezentują szczególne rodzaje szkół, związane z potrzebami dydaktyczno-pedagogicznymi przyszłych nauczycieli i stosunkowo blisko są spokrewnione z seminarjami samodzielnymi, Bazyleja i Zurych, oprócz organizowania wspomnianych sekcji mają jeszcze na widoku wzgląd, by kształcenie nauczycieli prymarnych uniezależnić od poprzedniego uczęszczania do odnośnej szkoły zawodowej i, ażeby posiadający świadectwo dojrzałości gimnazjum bądź średniej szkoły realnej, mieli również możliwość kształcić się na pedagogów. Kształcenie to odbywa się w uniwersytecie, w Bazyleji na specjalnym kursie półtorarocznym, w Zurychu zdobywa się je w ciągu studjów, rozdzielonych na dwa semestry.

„Regulamin studjów w celu osiągnięcia patentu na nauczyciela początkowego w uniwersytecie Zurychskim“ z dnia 21 sierpnia 1912 r. ustala:

„§ 1. Abiturjenci gimnazjów i szkół przemysłowych w Zurychu i Winterthur z miejskim gimnazjum żeńskim w Zurychu włącznie, uzyskują możliwość kształcenia się w uniwersytecie na stanowiska nauczycieli szkół prymarnych.

Celem wykształcenia metodyczno-praktycznego urządza się kursy specjalne.

Abiturjenci kantonalnej szkoły handlowej w Zurychu i oddziału handlowego „Technicum“ w Winterthur mogą wyjątkowo uzyskać zezwolenie na wzięcie udziału w tych kursach. Rada wychowania rozstrzyga w każdym poszczególnym wypadku przy zatwierdzaniu wykazu kandydatów i określa rodzaj specjalizacji, przyczem przed dopuszczeniem do egzaminu dyplomowego musi nastąpić egzamin specjalny.

§ 2. Czas studjów obejmuje conajmniej 2 semestry. Odnośnie do ćwiczeń w specjalnościach artystycznych wydaje rada

wychowawcza właściwe zarządzenia. Ćwiczenia w śpiewie i w teorii muzyki odbywają się w konserwatorium zurychskim. Ćwiczenie się w muzyce instrumentalnej jest już rzeczą kandydatów“.

W St. Gallen, inaczej niż w Bazyleji i Zurychu, odbywa się kształcenie nauczycieli. Z uwagi na brak uniwersytetu, kandydaci ze świadectwem dojrzałości gimnazjum, bądź szkoły średniej realnej uczęszczają do *wyższej szkoły pedagogicznej* lub do szkoły nauczycieli sekundarnych o dwu kursach, organicznie związanych z kantonalną szkołą średnią. Ostatni typ szkoły nauczycielskiej, ząębia się o 7 klasę gimnazjalną, bądź o 5 klasę oddziału technicznego szkoły kantonalnej. Szkoła nauczycieli sekundarnych posiada działy: językowo-historyczny i matematyczno-przyrodniczy, obejmując kurs dwuletni. Obok kursów zwyczajnych mogą być nadto wprowadzone wykłady specjalne w ograniczonej liczbie godzin.

Kandydatom zaleca się nadto i możliwie ułatwia uczęszczanie na lekcje wieczorowe w wyższej szkole handlowej. Zadaniem ich jest zdać sprawę z przesłuchania prelekcij wybranych przed kierownikiem oddziału kursów.

Ze szkołą dla nauczycieli sekundarnych wiąę się szkoła ćwiczeń, której do pewnego stopnia dana jest wolność poruszeń w zakresie planu naukowego i rozkładu godzin, zresztą zakres materiału naukowego, obowiązujący ćwiczeniówkę, odpowiada zakresowi programu prac klasy pierwszej i drugiej szkoły sekundarnej w St. Gallen, tak, że uczniowie klasy drugiej szkoły ćwiczeń mogą przechodzić do klasy pierwszej oddziału technicznego lub handlowego.

Od wszystkich kandydatów grupy językowo-historycznej wymaga się przy wstępie do szkoły nauczycielskiej znajomości gramatyki elementarnej języków angielskiego i włoskiego. Kandydaci, nie czyniący zadość temu postulatowi, obowiązani są do przejścia z pomocą prywatną kursu tych gramatyk, dopóki warunkom wstępnym grupy obranej nie odpowiedzą.

Naogół przyjmowanie kandydatów ma charakter prowizoryczny. Ostateczne przyjęcie następuje po dokładnem bardzo rozpatrzeniu ocen w świadectwie i po uznaniu ogólnych kwalifikacyj kandydata do zawodu nauczycielskiego za wystarczające przez *ad hoc* zwołaną szczegółową konferencję promocyjną nauczycieli fachowców.

Uzyskanie patentu szkoły dla nauczycieli sekundarnych w St. Gallen daje uprawnienia równoznaczne z temi, jakie posia-

dają absolwenci studjum akademickiego w zakresie czterech semestrów.

Z osiągnięciem patentu i świadectwa przydatności do zawodu nauczycielskiego, które wydaje kanton ojczysty kandydata, nie kończy się jeszcze wykształcenie nauczyciela szkoły początkowej. Odnośna zwierzchność szkolna domaga się nadto, by się nauczyciel doksztalał i umacniał w zawodzie.

Art. 92. „Ustawy o wychowaniu kantonu St. Gallen“ z d. 5 kwietnia 1914 r., wyrokuje niedwuznacznie: „Nauczyciele o niedostatecznych wynikach pracy będą powoływani przez radę wychowania na kursy doksztalające. O ile pomimo to wykonywanie obowiązków nauczyciela nie będzie całkowicie zadowalające, świadectwo przydatności zawodowej jego zostanie skasowane“. Art. 109 brzmi: „Celem ulżenia studjów prywatnych (samokształcenia się) nauczycielowi, ustanawia się biblioteki okręgowe, do których utrzymania przyczyniać się będą roczne składki nauczycieli i subwencje ze skarbu państwa“. Wreszcie art. 110 stanowi: „Rada wychowania jest upewnomoconiona w celu dalszego kształcenia nauczycieli urządzać kursy specjalne i zobowiązywać do prawidłowego uczęszczania na te kursy. Uczestnicy otrzymują odpowiednie dodatki, związane z kosztem utrzymania w czasie studjów na kursach“.

9. WŁOCHY.

Postulat kształcenia nauczycieli we Włoszech wiąże się ściśle z reformą szkół średnich G. Gentilego z d. 6 maja 1923 r.)*

Zasadniczo nauczyciele zdobywają wykształcenie zawodowe w seminarjach nauczycielskich. Kurs seminarjum obejmuje okres siedmioletni, a mianowicie kurs niższy czteroletni i wyższy trzyletni.

Artykuł 54 Ustawy o reformie szkół średnich ustala przedmioty nauki na kursie niższym następujące: język włoski, łaciński, historję i geografję, poczynając od drugiego roku; matematykę i jeden język obcy; rysunki, elementy muzyki i śpiewu chóralnego; wyćwiczenie się na jednym instrumencie.

Przedmiotami kursu wyższego są: język włoski i łaciński literatura i historja; filozofja i pedagogika; matematyka i fizyka; nauki przyrodnicze, geografja i higjena; rysunki; elementy muzyki

*) Szczegółowsze omówienie reformy Gentilego, dotyczącej szkolnictwa elementarnego we Włoszech podał autor niniejszego szkicu w „Sprawach Szkolnych“ Nr. 3, z r. 1925.

i śpiewu chóralnego; wyćwiczenie się na jednym z instrumentów muzycznych.

Każde seminarjum nauczycielskie obejmuje w zakresie pierwszych czterech lat dwa pełne kursy klas, okres trzech dalszych lat ujmuje się w jeden kurs. W czterdziestu, co najwyżej, seminarjach, przeważnie prowincjonalnych, możliwe jest utworzenie w okresie pierwszych czterech lat trzeciego kursu pełnego, jak i w okresie trzech dalszych lat drugiego kursu pełnego.

Tam, gdzie istnieje liceum żeńskie, dozwolone jest zorganizowanie czwartego kursu pełnego w zakresie pierwszych lat czterech (niższego seminarjum), oraz trzeciego kursu zupełnego w zakresie ostatnich trzech lat (wyższego seminarjum).

Niedopuszczalne jest organizowanie klas równoległych (pobocznych) poza kursami zupełnymi.

Zgodnie z brzmieniem artykułu 57, przy seminarjach nauczycielskich istnieją ogrody dziecięce (giardini infantili), albo też dom dziecięcy (casa dei bambini) w myśl zasad pedagogicznych Montessori.

* * *

Poprzestając na tym przeglądzie dążeń w kierunku kształcenia fachowego sił nauczycielskich zagranicą, zdajemy sobie dokładnie sprawę z tego, że możnaby bardziej jeszcze go uzupełnić. Przedewszystkiem domaga się osobnego jeszcze omówienia ten ważny dział zagadnień szkolnictwa i jego organizacji w Niemczech, do czego może w przyszłości jeszcze powrócić.

Sprawa kształcenia nauczycieli u nas, jako zagadnienie najbardziej aktualne w organizacji polskiego szkolnictwa tak powszechnego jak i średniego, rozpatrywana być winna ze stanowiska lokalnych naszych potrzeb szkolnych, tudzież warunków społeczno-ekonomicznych i politycznych, w jakich żyjemy, tworzymy i organizujemy się po odzyskaniu niepodległości.

Na brak odnośnej literatury w każdym bądź razie nie możemy się uskarżać.

BARBARA ŻULIŃSKA C. R. (Lwów)

Kilka słów o wychowaniu przedszkolnem

Zastraszający procent zdemoralizowanej dziatwy, jeszcze większy procent młodzieży bezdusznej, bez woli i umiejętności opanowywania się, każe szukać przyczyny złego i obmyślać środki zaradcze. Bardzo wiele głosów podnosi się w sprawie

reformy szkół średnich, mniej mówi się o szkole powszechnej, a najmniej o wychowaniu przedszkolnym, a tymczasem logicznie biorąc sprawę pod uwagę, należy zaczynać od fundamentów.

Pod tym względem najniżej stoimy w całym cywilizowanym świecie, niżej od bolszewików, którzy bardzo wielki nacisk kładą na przedszkola, by już tam wszczepiać idee państwowe i przygotowywać normalnie dziecko na dobrego obywatela swojego państwa *).

Gdyby wszyscy ci, co są u góry i ci co stoją u dołu, rozumieili znaczenie wychowania przedszkolnego — cała Polska pokryłaby się ochronami i przedszkolami.

Czyż dom nie wystarczy dziecku? Nie każda rodzina ma odpowiednie warunki moralne i materialne, nie każda może pozwolić sobie na wszystkie środki pomocnicze. Dziecko w przedszkolu wyrabia się społecznie, uczy się zwalczać egoizm, który znajduje sprzymierzeńca w pobłażliwości rodziców, wyrabia się towarzysko, uczy wzajemnych ustępstw, pomocy, usług.

Przedszkole, to teren, na którym rozwija się dusza dziecka, jego zdolności umysłowe i moralne. Okres do lat 7, to czas tworzenia wyobrażeń, dróg kojarzeniowych, co wtedy zdobędzie, staje się trwałą jego własnością, jest to okres złobienia dróg dla ideałów, dróg myślenia i twórczości. Im więcej i umiejętniej zaspokoimy wrażliwość zmysłową, im roztropiej skierujemy ją na właściwe tory, tem bogatszą sprawność umysłową przyniesie dziecko do szkoły. Pamięć w tym czasie jest niezwykle giętą i trwale przechowuje, wyobraźnia króluje nad wszystkimi władzami i przenosi dziecko w zakłęty świat własnych pomysłów i zabaw. To wszystko stanowi kapitał, który w ręku umiejętnego wychowawcy przyniesie plon stokrotny, bez kierunku skarby te zmarnieją, zubożając kraj o tysiące inteligentnych jednostek.

Stwierdzają to wszyscy niemal nauczyciele, że dziecko, które przeszło ochronę, czy przedszkole racjonalnie prowadzone, góruje inteligencją i żywością umysłu nad towarzyszącymi. I dobrze czynią ci nauczyciele, którzy nie dają się unieść fałszywej ambicji, aby mieć jaknajwięcej zapisanych dzieci, ale odsyłają nawet 6-cio letnich malców do ochrony, gdyż w przeciwnym razie zbyt wiele czasu tracić muszą na oswajanie dziecka, przyzwyczajanie do porządku, do uwagi, zbyt wiele energii zużyć muszą na naukę patrzenia, co jest celem ochrony.

*) Projekt ustroju szkolnictwa p. ministra St. Grabskiego obejmuje przedszkole. (Przyp. Red.).

W okresie przedszkolnym rozwija się słuch dziecka, co zmniejsza procent niemuzykalnych uczniów w szkole. Przez celowo prowadzoną gimnastykę, obowiązkowe leżenie, gry, pracę w ogrodzie, dziecko z przedszkola łatwiej uniknie różnych skrzywień organizmu niż w domu. Ręka przez różne robotki nabiera zręczności, sprawności, co ułatwia późniejsze pisanie.

W wieku do lat 7 tworzą się pierwsze pojęcia moralne i przyzwyczajenia, pierwsze poddawania skłonności, prawom i budzącemu się rozumowi. Dziecko zdobywa samowiedzę, uczy się kontrolować czynności, naprawiać złe. A wszystko to odbywa się w sposób łatwy, naturalny, bez cienia moralizatorstwa, nic nie może przypominać szkoły i jej systemu. Metoda w przedszkolu jest zupełnie odrębną, opartą na zabawie, na naturalnym rozwoju dziecka.

Wiek przedszkolny, to czas nauki mówienia, — wiedzą o tem bardzo dobrze nasi wrogowie, którzy główny nacisk kładą na kresowe ochrony. Dzięki ochronom ocalała polskość w niejednym powiecie, bo skoro dziecko do lat 7 mówiło po polsku, to chętnie uczyło się i nadal w tym języku i odwrotnie, dzieci uczęszczające do ochron niemieckich, czy ruskich nie chcą chodzić potem do szkoły polskiej.

Dawniej T. S. L. było inicjatorem, twórcą i propagatorem ochron kresowych, dzisiaj nacisk kładzie tylko na szkoły, zostawia tę sprawę rządowi, a rząd przekazuje samorządom i inicjatywie prywatnej i rezultatem tego jest, że się nikt nie troszczy o los małych dzieci. Obok mnogiej rzeszy dzieci biednych, jest cały zastęp dzieci zamożnych, pozbawionych również kierunku. Jeżeli rodzice ich nie chcą, czy nie mają sposobności posyłać dzieci do przedszkola, niechże pamiętają dać im odpowiednie wychowanie, wydobywające z uspienia zdolności i siły twórcze. Niech pokażą i dadzą przykład, że dziecko coś więcej znaczy, niż koń wyścigowy, czy kino lub dancingi. Piękny przykład dało niedawno temu miasto Stanisławów: Oto z inicjatywy p. inspektora szkolnego Furmankiewicza, za staraniem Komitetu, którego duszą jest p. majorowa Schramowa, zorganizowano prywatne podszkole. Znany z uczuć obywatelskich p. dyrektor Hapka, odstąpił lokal w szkole, a chcąc zainteresować szersze warstwy tą sprawą, zwołał liczne zebranie, na którem wygłosiła referat podpisana. Od 15/X funkcjonuje przedszkole ku radości dzieci, a zbudowaniu innych miast i zrzeżeń.

Ostatni czas, byśmy starali się osiągnąć miary kultury europejskiej, by nie mówiono, że wolna Polska mniej robi dla dziecka, niż państwa o młodszej cywilizacji i uboższej tradycji historycznej.

MYSŁI.

(„O charakterze ze stanowiska wychowawczego“ str. 19 Lucjan Zarzecki.)

„Stawiaj życiu zapytania, wyteżaj mięśnie twego ramienia i wrzyna się nim w bijące fale rzeczywistości.

Kto nie pyta, temu nie odpowiadają, kto nie dąży — nie osiąga, a przedewszystkiem życie dla niego będzie zagadką, czemś tajemniczym, rozplywającym się w powodzi słów i wiązaniu zdań. Myśl twoja niech rośnie razem z czynem twoim, niech budzi w twym sercu czyn ten skrucę i pokorę omyłki, niech budzi również wiarę mocną w dobro powodzenia“...

„Takie są przykazania doświadczenia czynnego, Jest w nim wiara w życie, jest „egoizm“ przekonania o powodzeniu, którego tak nie lubią ciemięgi, robiące z gorących, palących słów Chrystusowego bólu i Chrystusowej miłości czynnej, poświęcenia czynnego, proszek nasenny dla sumień, szkła matowe dla oczu“.

Oceny i sprawozdania.

W. K. Nowicki. Wzory do nauki pisma polskiego. Nowe wydanie z r. 1925. Całość w 5 zeszytach. Cena sklepowa zeszytu 35 gr, Wykonano w Książnicy „Atlas“.

Wznowiona ta i znacznie ulepszona praca jednego z najlepszych polskich kaligrafów i znawców pisma ma tę niezaprzeczoną zasługę, obok innych zalet, że wyrugowała wszelkie inne obcokrajowe, osobliwie niemieckie wzory Greinera, któremi nasz kraj był przed wojną zalany.

Nie możemy zrozumieć, dlaczego M. W. R. i O. P. wyłączyło naukę kaligrafji z programów naukowych dla semin. naucz. i szkół powsz. którą to naukę choćby ze względów estetycznych uważamy za ważny czynnik wychowawczy, a której i tak poświęcano w rozkładzie nauk zwykle bardzo szczupłą ilość godzin. Twierdzenie że nauczyciel szkoły powsz. powinnienn zawsze zwracać baczną uwagę, ażeby pismo uczniów było staranne i *kaligraficzne*, nie wytrzymuje krytyki, jeżeli nauczyciel w seminarjum lub na innej drodze nie nabędzie znajomości zasad kaligrafji.

Obok innych uczuć, obowiązkiem szkoły jest budzenie i rozwijanie uczuć estetycznych rozmaitemi środkami, jakimi szkoła rozporządza, a więc: ubranie uczniów i nauczycieli, estetyczne urządzenie sali szkolnej, ryciny, obrazy i modele powinny nosić na sobie cechy estetyczne; dalej oglądanie dzieł sztuki na wystawach, dzieł architektury, wreszcie estetycznych cech rozsianych tak obficie w całej przyrodzie, powinny również zdążać do kształcenia uczuć estetycznych. Dlaczegoż nauka pięknego pisania (kaligrafji) ma być wyłączoną od tej zasady, tem bardziej,

że nakład czasu w tym celu zużytego w szkole jest bardzo minimalny, a korzyść znaczna. Wszak z pismem spotykamy się w życiu codziennym na każdym kroku we wszystkich warstwach społecznych, a pismo niedbałe, niezgrabne, nieczytelne wywołuje w czytającym bardzo niemiłe wrażenie i mimowoli daje świadectwo o braku uczuć estetycznych u piszącego; niektórzy starają się z pisma określić charakter człowieka (grafologia). Tych kilka uwag nasunęło mi się mimowoli pod pióro; teraz przy stąpię do wyjaśnienia układu wymienionych wzorów pisma.

Całość opracowana jest w 5 zeszytach z linjaturą zastosowaną do stopnia nauki; wszędzie uwzględniano genetyczny porządek poszczególnych liter. Gdzie była tego potrzeba, użyto zdań o treści pouczającej, a więc: etycznej, historycznej, geograficznej, przyrodniczej i t. d.

Zeszyt 1 obejmuje metodyczne przeprowadzenie liter małych, zeszyt 2 metod. przeprow. liter wielkich, zeszyt 3 obejmuje zestawienie liter małych i wielkich w porządku alfabetycznym, w zeszytach 4 umieszczone są w 2 wierszach u góry odpowiednie zdania. Zeszyty 1, 2, 3 i 4 mają linjaturę podwójną, zaś zeszyt 5 ma linjaturę pojedynczą. Pismo we wzorach prawdziwie kaligraficzne, wykonanie staranne i czyste, papier bardzo dobry, ułatwiają znakomicie naukę tego przedmiotu.

Zyczymy temu pożytecznemu wydawnictwu jak największego rozpowszechnienia, na co bezwarunkowo zasługuje, tem bardziej, że cena stosunkowo niska umożliwia nawet mniej zamożnym nabycie tych wzorów.

Przegląd czasopism.

„Szkoła Śląska” № 20-21 dwut. Śląskiego Okręgu Stow. chrz. nar. naucz. szk. powsz.—Katowice, Słowackiego 28. M. Gładysz: Karol Miarka 1825—1925. — Trojok w Podlasiu: Pytanie — a dydaktyka nowoczesna. — dr. Kopczyński: Higiena szkolna na Zachodzie i u nas. — Słów kilkoro pod rozważę. — Po IV kongresie antyalkoholowym.

„Szkoła Powszechna”—kwartalnik Min. W.R. i O.P. skład w „Książnicy”, zes. III 1925 r., dr. Bruno Kozłowski: Oświata pozaszkolna we Włoszech.—Z. Ziemiński: Lektura a marzenie na jawie.—Z. Tkaczyk: Szkoły zawodowe uzupełniające w b. Dzielnicy Pruskiej.—Dziennik Nauczyciela.—R. Gogolewski: Punktualność w szkole.—A. Janowski: Oszczędność.—Iza Moszczeńska: Monografia semin. nauczycielskiego w Radomiu.—H. W. Foght: The rural school teacher and his work (St. Kossuth).—Dr. Kopczyński: Opieka hig.-lekarska nad szkołami.

Sprawy Towarzystwa N. S. Średn. i Wyższ. tygodnik Nr. 34 J. Grabowski: Projekt reformy ustroju szkolnictwa w Polsce.—H. Lipski: W sprawie napaści na projekt Wzaj. Tow. Ubezpiecz.—Topoliński: Wywiad: u p. W. Gubrynowicza.—H. T.: Szkoła polska we Francji.—I. Moszczeńska. Europeizacja szkolnictwa amerykańskiego.

Nr. 35. H. Galle: Walka z nauczycielstwem.—B. Nawroczyński: O ustrój naszego szkolnictwa.—W. Jankowski: Komitet wychowania pozaszkolnego.—Do P. Ministra W.R. i O.P.

Nr. 36. B. Nawroczyński: O ustrój naszego szkolnictwa.—W. Topoliński: Dom i szkoła.—Wezwanie do Rad Pedagogicznych.—Pragmatyka w trzecim czytaniu.—A. Tomaszewski: Na drodze reformy programów szkolnych.—W odpowiedzi ks. A. Lorensoni na art. „o ćwiczeniówkach”

Nr. 37. Krzywdzący art. pragmatyki.—W. Górski: Projekt ustroju szkolnictwa.—Memorjał Zarz. Gł. T. N. S. W.—Szczepienia wychowawcze.—Komunikaty Z. Gł. i Z. Okr.—Posiedzenie Sekcji Naucz. Szk. Zawod.—„Komitet zbiórki funduszu im. ś p. prof. Lucjana Zarzeckiego”.—Konkursy im. M. Heilperna.

Nr. 38. Pragmatyka a stronnictwa sejmowe.—Poraj: Wychowanie estetyczne w szkole.—Polonista: Biblioteki szkolne i klasowe.—I. M.: Z ruchu pedag. w Anglii.

„**Głos Rodziny i Szkoły**“ Nr. 1 nowego dwutygodnika społeczno-wychowawczego—Płock, Sienkiewicza 6.—Od Redakcji. — J. Kisielewska: Zadania wychowawcze kobiety współczesnej.—Z. Jankowska: Rys hist. organizacyj rodzicielskich w Polsce.—Ks. F. Klimkiewicz: Co mogą zrobić dozory i opieki w szk. powsz. — Dr. Maciesza: Dążenia szkoły w zakresie wych. fizycz.—Pod znakiem reform.—J. Kisielewska: ś. p. Cecylja Niewiadomska.—Ruch pedag. za granicą.

„**Zorza**“ tygodnik narodowy, ilustrowany, Warszawa, Al. Jerozolimskie 17, Nr. 8. Widok Lwowa.—Przerachowanie pożyczek państw.—O karach admin. i polic. J. Staryszak —Ustawy skarbowe sanacyjne.—Organizacja drobnych gospodarstw.—Unja Polski z Litwą.—Wiadomości gospodarcze i t. p.—Poradnik gospodarski.—Rynki itp.

„**Gmina**“ Nr. 19. Wyd. biura pracy społecznej, Warszawa, Kopernika 30, poświęcony sprawom samorządu gminnego

„**Wychowanie Fizyczne**“, kwartalnik poświęcony higienie szkolnej i kształceniu cielesnemu w domu, szkole, armji i stowarzyszeniach, red. nac. prof. uniw. E. Piasecki, Poznań, 3, Chelmińskiego 20. — Opuścił prasę nr 3—4 (podwójny) rocznik VI, który zawiera między innymi dzieśięć prac, odczytanych w Sekcji wych. fiz. XII Zjazdu lek. i przyr. pol. w Warszawie (pióra prof. uniw. Ciechanowskiego, Jonschon, Piaseckiego, doc. Jaroszyńskiego, drów. Osmólskiego, Oziębłowskiego, Szumana, wizyt. Wyrobka, prof. gimn. Fidzińskiego), sprawozdanie d-ra T. Strumiły z wizytacji 45 obozów przysposobienia wojskowego, oceny nowych książek, streszczenia cenniejszych artykułów w czasopismach zagranicznych, relacje z posiedzeń lekarzy szkolnych, sekcij w. f. T. N. S. W., Pedagogicznego Kongresu Olimpijskiego w Pradze, przebieg święta sportowego młodzieży szkolnej w różnych Okręgach szkolnych i t. p.

Numer ten (8 1/2 ark. druku) zamyka rocznik 1925; następny ukaże się na Nowy Rok.

Czasopisma dla młodzieży.

„**Młody Polak**“ dwutygodnik ilustr. wyd. staraniem Okręgu Śląskiego stow. chrz.-nar. naucz. szk. powsz. Katowice, Słowackiego 28. Słowo wstępne.—M. G.: Karol Miarka.—Dobek op. hist.—R...ik: Polska jesień.—Kaem: Z wędrówki po Polsce.—M.; Stary Bieruń.—Dzwony w jeziorze (legenda).—Kanonizacja św. Teresy.—Gazetka.—Rozrywki umysłowe.

„**Moje Piśmko**“ tygod. dla dzieci, wyd. M. Arct, Nr. 44.—Nieznanemu żołnierzowi.—Spadochrony.—W. W.: Zagadka.—Pollyama, powieść. Kłopoty Bulla.—M. Buyno Arctowa: Błękitny chłopiec.—Lekcja Basi.—Staś Bohater. Świnka z cytryny.

„**Iskry**“ tyg. dla młodzieży. —Książnica Nr. 45 L. Płoszewski; Nieznanemu żołnierzowi — L. Bykowski: Orle Lwowskie — Wisława: Wiosna ludów — J. Szczepkowski: Niebezpieczna podróż — gazetka — krajoznawstwo — rozrywki i t. d.

KIERSKI — Podręczna encyklopedia pedagogiczna 2 tomy zł. 30. w oprawie płóciennej zł 40. — do nabycia na raty w Książnicy — Atlasie, Warszawa, Nowy-Świat 59. Książka niezbędna dla każdego nauczyciela i wychowawcy.

Bibliografia.

Śliwiński Artur. *Król Władysław IV.* Monografia historyczna z 10 portretami i planem oblężenia Smoleńska. Str. 224. M. Arct 1925 r: Polska w popularnych monografiach historycznych, pisanych znakomitem piórem Artura Śliwińskiego, dopełniona została nową książką, tym razem o Władysławie IV., stanowiącą 10-ty z kolei tom cyklu dziejów naszych od końca XVI w. do czasów ostatnich.

Dzieje te były niestety ciekawe i nad wyraz burzliwe; albowiem w żadnym okresie swych dziejów nie przedstawiała Rzeczpospolita takiego oceanu kontrastów jak za panowania Wazów

Monografię o Władysławie IV. czyta się jednym tchem, jak najpiękniejszą powieść historyczną. Doskonałe portrety króla i wybitnych osobistości tego czasu oraz plan oblężenia Smoleńska z r. 1633 dopełniają całość wybornie.

Śliwiński Artur. *Jan Sobieski* Monografia historyczna z 14 portretami i 3 mapkami str. 340. Wydanie popularne. M. Arct 1925.

Książka napisana stylem barwnym, żywym, ozdobiona mnóstwem świetnych rycin czyni wrażenie nadzwyczaj dodatnie.

Haberkantówna. *Z naszych wycieczek* Wyd. II. z 43 ryc. Str. 112. M. Arct 1955 r. W nowem zupełnie i zmienionem wydaniu, ukazała się doskonała książeczka znanej popularyzatorki przyrody dr. W. Haberkantówny, pt. „Z naszych wycieczek” Są to pogadanki krajoznawcze i przyrodnicze. Potraktowane obrazowo i plastycznie. Wychowawcy i rodzice znajdą tu wiele cennego dla siebie materiału, a i same dzieci czytać będą tę książeczkę z dużem zainteresowaniem, tem bardziej, że jest ozdobiona wieloma rysunkami, zrobionemi z natury specjalnie do tego wydawnictwa.

Karpowiczowa M. i Kruszewska Z. *Pieśni w szkole.* Wybór piosenek dla dzieci i młodzieży ułożony metodycznie dla klas siedmiu. Siódmy rok nauczania. Str. 128, z ryc. M. Arct 1925 r.

Siódmy i ostatni rok nauczania śpiewu w szkołach chciałyby autorki przeznaczyć na poznanie muzyki kościelnej oraz różnych pieśni poważnych kompozytorów jak: Mozart, Haydn, Mendelsohn, Wagner, Grieg, Czajkowski itp. Muzykę zaś kościelną obrazują utwory szkoły niemieckiej i rzymskiej, dawnych kompozytorów polskich jak: Waława z Szamotuł, Mikołaj Gomółka i t.d. oraz wyjątki z utworów Bacha. Znaczną część tekstu tego zeszytu poświęcono na wstęp o wymienionej powyżej muzyce i na życiorysy kompozytorów, których utwory zostały zamieszczone, ozdabiając je portretami tych kompozytorów.

Ministerstwo W.R. i O.P. zaleciło ten podręcznik do użytku szkolnego.

Artur Górski: *Klechdy.* Wyd. M. Arcta. 1925 r.

Jest tych klechd trzydzieści cztery. Obejmują one tematy tak krajowe jak i światowe, sięgając po nie do Indyj i Chin.

Klechda myśli obrazami, jest przypowieścią większych rozmiarów i sokratyczną metodą narzuca czytelnikowi wyciągnięcie wniosków z tych różnych zdarzeń osobliwych, które razem wzięte stanowią wielką anegdotę życia.

Sport w obrazach. Albumiki sportowe wyd. M. Arcta.

Biegi średnie. Styl, tempo i taktyka. 15 obrazów z tekstem F.F. Köpckego, w tłumaczeniu kpt. Jungrawa.

Kultura ciała kobiecego. 4 albumiki D. Menzler:

I. Wzmocnienie mięśni grzbietu. Skłony tułowia napięte. 8 obrazów.

II. Wzmocnienie mięśni brzusznych. Skłony tułowia łukowe. 12 obr.

III. Gimnastyka klatki piersiowej. Skłony w tył. 12 obrazów.

IV. Wzmocnienie bocznych mięśni tułowia. Skłony boczne. 10 obr.

Rzuty dyskiem i oszczepem, pchnięcie kulą. 23 obrazy poszczególnych faz ruchu z tekstem wyjaśniającym technikę rzutów i pchnięć. Zestawił S. Waitzer, tłum. J. Jungraw por.

Rzuty kulą jako zaprawa dla lekko-atlety. 12 obrazów z tekstem objaśn. H. F. Borcherta, w tłum. J. Jungrawa kpt.

Szermierka. Popularny podręcznik techniczno-taktyczny do nauki szermierki na pałasze, florety i szpady. 39 obrazów z tekstem H. Murero, w tłum. J. Jungrawa kpt.

Świetne w pomyśle i wykonaniu Albumiki Sportowe M. Arcta wydane zostały w chwili coraz większego zainteresowania się sportem w Polsce, w chwili zrozumienia, szczególnie przez młodzież, konieczności uprawiania ćwiczeń fizycznych dla wzmocnienia ciała i pozyskania zdrowia.

Biegański J. *Hodowla ziół lekarskich.* Wydanie IV, rozszerzone i poprawione. Str. 266 wyd. M. Arcta.

Znany propagator idei leczenia ziołami i autor kilku znakomitych podręczników z tej dziedziny, wydał już po raz czwarty podręcznik hodowli ziół lekarskich, tak niezbędny dla coraz liczniejszych plantatorów, którym hodowla ziół daje olbrzymie korzyści materialne.

Dyakowski B. *Rzeczyroda* dla oddz. IV, szkół powszechnych z 159 rycinami, Str. 144 wyd. M. Arcta.

Podręcznik ten opracowany jest ściśle według programu ministerjalnego dla oddziału IV. Układ książki nie jest ściśle zbiorowiskowy, lecz stosuje się przedewszystkiem do pół roku. Pogadanki ułożone są w takim porządku, w jakim je należy przerabiać. Przed każdą pogadanką podane są krótkie wskazówki na co w danej lekcji należy zwrócić uwagę, jakie wykonać doświadczenia lub obserwacje, jakie potrzebne są okazy żywe lub martwe, albo jakie ryciny, a także czy pożądana jest przed lekcją wycieczka. Poza tem przy końcu każdej lekji znajdują się pytania do powtórzenia przerobionego materiału oraz zadania do samodzielnego odrobienia przez uczniów poza lekcją. Odgrywają one, jak również i wycieczki bardzo ważną rolę przy praktycznym zapoznaniu się z przyrodą.

Książka zawiera krótkie wskazówki jak urządzać różne hodowle, obserwacje i ćwiczenia.

KRONIKA.

Zamierzenia Macierzy w r. 1925—26. W programie działalności Macierzy Szkolnej w zakresie oświaty pozaszkolnej w najbliższym okresie przewiduje się wzmoczoną akcją, mającą na celu poruszenie i przygotowanie inteligencji do potrzeb pracy oświatowej pozaszkolnej. W tym kierunku pójdą dalsze 3-dniowe kursy metodyki pracy oświatowej pozaszkolnej, w postaci, prowadzonej dotychczas przez p. J. Stemlera.

Kursy takie odbywać się będą co tydzień w innym mieście powiatowem; do końca lutego 1926 r. wszystkie tygodnie są już przez Koła prowincjonalne zamówione.

Drugi typ kursów poświęcony jest metodyce prowadzenia teatrów amatorskich, dla osób biorących udział w akcji amatorsko-teatralnej w charakterze kierowników i amatorów. Akcja ta ma na celu propagandę zdrowych idei, zwyczajów i obyczajów za pośrednictwem sceny amatorskiej, jako formy najbardziej pociągającej szerokie warstwy. Kierownictwo tych kursów spoczywa w ręku wizytatora Macierzy p. Czesława Jankowskiego; i trzeci typ kursów urządzanych bezpośrednio przez Zarząd Główny Polskiej Macierzy Szkolnej poświęcony będzie tematом z dziedziny wychowania i literatury ojczystej. Kursy te, urządzane w większych ośrodkach (miastach powiatowych) mają na celu zainteresowanie inteligencji polskiej literaturą ojczystą, pokierowanie czytelnictwem, podsuniecie do rozmów codziennych i towarzyskich tematów głębszych i poważniejszych aniżeli te, które dzisiaj zajmują umysły inteligentnego polskiego ogółu. Kursy te prowadzi wizytator Macierzy, prof. Ludwik Skoczylas.

Za pośrednictwem Kół Polskiej Macierzy Szkolnej, poza pracą prowadzoną przez te Koła na ich obszarze działalności, przeprowadzone będą w okresie zimowym kursy obywatelskie, poświęcone Polsce współczesnej. Program szczegółowy wykładów, wskazówki i instrukcje zostały opracowane przez Wydział Pedagogiczny Macierzy, podręczniki dla prelegentów ustalono i na każde Koło Macierzy czynne wkłada się obowiązek zorganizowania kursu takiego w r. b., od listopada poczynając. W związku z tą działalnością pozostaje sprawa uruchomienia nowych Uniwersytetów ludowych miejskich i Uczelni robotniczych Macierzy w większych miastach, leżących na obszarze działania Macierzy.

Co mówi Min. W.R. i O.P. o programach? Program nie może nie powinien uchodzić za twór na długie lata sztywno ustalony. Jego przeznaczeniem jest podlegać próbie i w ogniu opartej na doświadczeniu szkolnem krytyki nieustannie się doskonaląc... Program powstał z twórczego wysiłku i wysiłku twórczego wymaga. Nie jest on zbiorem recept do reprodukcji, lecz raczej systemem zagadnień, które trzeba w codziennej pracy szkolnej rozwiązywać w napięciu umysłu i woli.

„Święto pieśni w Warszawie“. Dn. 20 czerwca r. b. odbyło się w Warszawie wzorem roku zeszłego „Święto pieśni“ w szkołach powszechnych. Inicjatorką tej uroczystości jest pani Borowa, która ułożyła nowy śpiewnik p. t. „Święto pieśni“, zawierający 12 pieśni jednogłosowych: narodowych, ludowych i innych. Część tych pieśni była śpiewaną w zeszłym roku podczas pierwszego Święta pieśni, a część w tym roku, mianowicie: Bogurodzica, Boże coś Polskę, Pieśń strzelców Ancezyca, Krakowiak Moniuszki i Kaczor, melodia ludowa. Święto pieśni

dzielnicowe odbyło się w następujący sposób: rano w poszczególnych dzielnicach w większych salach szkolnych zgromadzono po kilka lub kilkanaście klas od 5-tych do 7-myh włącznie, które najpierw śpiewały wyżej wymienione pieśni jednogłosowe, a następnie różne klasy i chóry popisywały się oddzielnie śpiewem wielogłosowym. Nastrój był wszędzie uroczysty i radosny. Szkoda tylko, że rodzice dzieci szkolnych nie mogli być obecni z powodu dnia powszedniego i wczesnej godziny. Po południu o 5-ej odbyło się tak zwane międzyczelnikowe Święto pieśni w wielkiej sali szkolnej przy ul. Młynarskiej Nr 2. Tam znalazły dostęp tylko 7-me klasy i tylko te, które zdały egzamin z solfeżu. Wobec zaproszonych gości z pośród władz szkolnych, muzyków, nauczycielstwa i opiek szkolnych zgromadzona młodzież odśpiewała 6 wyżej wymienionych pieśni jednogłosowych bardzo zgodnie, czysto i z cieniowaniem artystycznym. Następnie poszczególne szkoły, wykonały pieśni wielogłosowe; najpierw cztery pieśni ludowe, a potem szereg cztero i trzygłosowych pieśni St. Niewiadomskiego p. t. „W chacie wiejskiej”. Za najlepsze wykonanie odznaczone zostały pierwszą nagrodą szkoły № 129 i 102. Drugą nagrodę przyznano szkołom № 3, 49, 98, 58 i 84. Sąd konkursowy stanowili: dyr. Maszyński, dyr. Otto, prof. Wysocki i p. Boro wa. W zakończeniu dyr. Maszyński przemówił do zgromadzonej młodzieży, która przyjęła go grzmiącymi oklaskami.

W wykonaniu pieśni tak jednogłosowych jak i wielogłosowych można było zauważyć duży postęp od przeszłego roku.

O zwiększeniu wydajności pracy ludzkiej. Próby inteligencji i sprawności umysłowej winny przeprowadzać z wielką ścisłością i sumiennością wszystkie szkoły średnie, wyższe, także techniczne i zawodowe, gdyż u nas w Polsce szkoły te obciążone są nadmiarem nieodpowiednio rozwiniętych uczniów i nie mogą wykonywać swego programu wychowawczego i naukowego. Do tych uczelni ciśnie się młodzież skierowana bądź przypadkiem, bądź naciskiem, a przedewszystkiem zaś bogactwem materialnem, nie zaś zdolnościami i skłonnościami. Dlatego przy egzaminach wstępnych trzeba wyeliminować jednostki nieodpowiednie przez szczegółowe badanie, a oszczędzimy młodzieży rozczarowań w życiu i skierujemy do pracy odpowiedniej. Urząd porady zawodowej psychotechniczny potrafiłby najlepiej ocenić fizyczne i psychiczne właściwości osobnika do zawodu lub szkoły, odpowiadających ustrojowi danego człowieka i przyczyniłby się wielce do zwiększenia sprawności i wydajności wszelkiej pracy ludzkiej. Rzeczą tą winien się zająć Rząd i Sejm w sposób świadomy, celowy i zorganizowany.

Uniwersytet Ludowy w Dalkach pod Gnieznem jest wzorowany na uniwersytetach ludowych w Danji, ale dostosowany do naszych potrzeb. W r. b. z początkiem listopada rozpoczął się kurs 5-cio miesięczny t. j. trwający do końca marca 1925 r. Plan nauki obejmuje: religję, historję, rachunki, przyrodę, fizykę, chemję, geometriję, astronomję, gimnastykę, język polski i śpiew. Kurs zimowy przeznaczony jest dla chłopców, którzy ukończyli 18 lat życia. Bliższych szczegółów udzielają biuro Tow. Czytelń Ludowych — Poznań, pl. Wolności 18, lub Dyrekcja Uniwersytetu Lud. w Dalkach pod Gnieznem.

Nakładem Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa
Szkół Powszechnych

Druk „A. Michalski” s. z o. o. Warszawa, Głmielna 27, tel. 27-15